

Uplatnění nitrátové směrnice v ČR

V roce 1991 přijala Rada Evropských společenství směrnici č. 91/676/EEC s cílem zmírnit znečištění způsobené nebo vyvolané dusičnany ze zemědělských zdrojů a zabránit dalšímu znečištění vod tohoto druhu. Tato směrnice byla přijata proto, že v některých oblastech členských států ES stoupal v posledních letech obsah dusičnanů ve vodách, docházelo k nadměrnému používání hnojiv obsahujících dusík a statkových hnojiv, což představuje nebezpečí pro životní prostředí. Také počty zvířat většinou rostly a prostřednictvím statkových hnojiv tak přispívaly k větší celkové zátěži dusíkem.

Během posledních padesáti let bylo významným rysem měnicího se zemědělství omezování trvalých travních porostů a tzv. nárazníkových oblastí (meze, mokřiny apod.), což podporuje erozi, povrchový splach a rychlejší vyplavování živin do vodních útvarů a podzemních vod.

Z těchto důvodů bylo třeba přijmout společná opatření k řešení problémů vyplývajících z intenzivní živočišné výroby, učinit opatření pro skladování veškerých dusíkatých látek a pro jejich půdní aplikaci a také zvolit určité metody nakládání s půdou.

Požadavky směrnice

- Identifikovat znečištěné a ohrožené vody, vytvořit monitoring jakosti povrchových a podzemních vod a monitoring účinnosti akčního programu.
- Vymežit zranitelné oblasti, které představují území odvodňovaná do povrchových a podzemních vod znečištěných nebo ohrožených dusičnany ze zemědělských zdrojů. Hlavním kvalitativním kritériem znečištění vod je koncentrace dusičnanů vyšší než 50 mg.l⁻¹ nebo taková, která by mohla stanovenou hranici překročit, pokud by nebyla zavedena účinná opatření. Tyto oblasti podléhají revizi nejméně do čtyř let od předchozího vymezení.
- Vytvořit Zásady správné zemědělské praxe zaměřené na ochranu vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů (dále jen Zásady), které představují souhrn obecných požadavků jak hospodařit, aby nedocházelo k nadměrnému zatěžování veškerých vod dusičnany.
- Sestavit, realizovat a vynucovat akční program. Akční program představuje povinné způsoby hospodaření ve vymezených zranitelných oblastech, které musí zahrnovat požadavky stanovené ve směrnici a opatření stanovená v Zásadách. Akční programy musí být zavedeny do čtyř let od jejich vyhlášení.

Stav implementace směrnice

Za zdárný průběh implementace nitrátové směrnice v ČR zodpovídá resort ministerstva zemědělství v oblasti zemědělského

hospodaření (Zásady správné zemědělské praxe zaměřené na ochranu vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů, akční program) a resort ministerstva životního prostředí v oblasti kvality vod (identifikace znečištěných nebo znečištěním ohrožených vod, vymezení zranitelných oblastí, monitoring jakosti vod).

Transpozice nitrátové směrnice je zajištěna prostřednictvím § 33 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách. Uvedený paragraf vymezuje pojem zranitelné oblasti a ukládá nařízení vlády stanovit zranitelné oblasti a v nich upravit používání a skladování hnojiv a statkových hnojiv, střídání plodin a provádění protierozních opatření (akční program podle nitrátové směrnice). Nařízení vlády č. 103/2003 Sb., o stanovení zranitelných oblastí a o používání a skladování hnojiv a statkových hnojiv, střídání plodin a provádění protierozních opatření v těchto oblastech (dále jen nařízení vlády) je v účinnosti od 1. 4. 2003 (s odloženou účinností hlavy III od 1. 1. 2004).

Monitoring jakosti povrchových vod pro potřeby směrnice rady 91/676/EEC (nitrátové směrnice) na území celé České republiky ve vybraných profilech, které charakterizují znečištění dusičnany ze zemědělských zdrojů spravuje, Zemědělská vodohospodářská správa. V rámci tohoto monitorovacího programu je sledováno v současné době celkem 640 profilů, které byly rozděleny na hlavní - 397 profilů, lokalizovaných ve zranitelných i nezranitelných oblastech, a vedlejší - 243 profilů, lokalizovaných pouze ve zranitelných oblastech.

Ve vzorcích vody odebraných z hlavních profilů s frekvencí odběrů jedenkrát měsíčně jsou laboratorně stanovovány dusičnany, dusitanové a amonné ionty, pH, konduktivita, biochemická spotřeba kyslíku a celkový fosfor. Analýzy vody z vedlejších profilů jsou prováděny mobilními přístroji třikrát ročně (v dubnu, červenci a říjnu) a je sledováno osm ukazatelů (pH, teplota, konduktivita, rozpuštěný kyslík, dusičnany, dusitanové, amonné ionty a fosforečnany).

Monitoring jakosti podzemních vod je zajišťován prostřednictvím státní sítě podzemních vod Českého hydrometeorologického ústavu.

Návrh stanovení zranitelných oblastí v ČR byl zpracován na základě výsledků výzkumného úkolu se zvalžením odborných podkladů, připomínek a doporučení Evropské komise, společného stanoviska EU a výsledků twinning projektu Strategie pro implementaci směrnic EK v oblasti vody. Návrh zahrnuje postup stanovení zranitelných oblastí povrchových vod, dále zranitelných oblastí podzemních vod, zohlednění eutrofizace (zhoršení jakosti vod vlivem zvýšeného obsahu živin, především fosforu a dusíku) vnitrozemských a mořských vod zároveň s ucelením (homogenizací) výsledných zranitelných oblastí.

Návrh stanovení zranitelných oblastí byl vypracován podle přirozených hranic povodí 4. řádu, tj. povodí s plochou asi 20 až 25 km². Celkový rozsah takto vymezených zranitelných oblastí představuje zhruba 42,5 % výměry zemědělské půdy, tj. asi 36 % rozlohy ČR.

V nařízení vlády jsou hranice povodí stanovující zranitelné oblasti převedeny z důvodů zajištění možnosti uplatnění v praxi na administrativní typ hranic (katastrální území), kde výměra zemědělské půdy představuje asi 44 %.

Akční program je neúčinnější a současně finančně nejnáročnější opatření při implementaci nitrátové směrnice. Je vyhlášen v nařízení vlády jako používání a skladování hnojiv a statkových hnojiv, střídání plodin a provádění protierozních opatření ve zranitelných oblastech s účinností od 1. 1. 2004 na čtyřleté období, na jehož konci bude vyhodnocen a popřípadě podán návrh na revizi (obdobně jako v případě zranitelných oblastí). Akční program, který vychází z obecných zásad správné zemědělské praxe zaměřené na ochranu vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů, představuje systém opatření, mající za cíl redukovat riziko vyplavování dusíku do povrchových a podzemních vod.

Mezi opatření akčního programu, který je v souladu s nitrátovou směrnicí, patří:

- Období, kdy je zakázáno používání určitých druhů hnojiv.
- Stanovení minimálních kapacit skladů pro statková hnojiva, která umožní aplikovat hnojiva pouze v období, kdy je toto povoleno.
- Omezení aplikace hnojiv s cílem dosažení správných způsobů hospodaření se zřetelem na půdně-klimatické podmínky (půdní druh a typ, sklon pozemků, teploty, srážky).
- Způsoby využívání půdy a obhospodařování půdy.

Opatření uvedená v akčním programu musí zajistit, že v žádném podniku ve zranitelné oblasti nebude překročeno takové množství ročně aplikovaných statkových, organických a organominerálních hnojiv, které obsahuje více než 170 kg dusíku na 1 ha za rok.

Opatření stanovená v akčním programu mají být plně realizována do čtyř let od jejich vyhlášení (účinnost části nařízení vlády týkající se zemědělského hospodaření /Hlava 111/ od 1. 1. 2004). Znamená to, že z pohledu realizace jsou nejnáročnější investiční opatření související se skladováním statkových hnojiv.

Obecné zásady správné zemědělské praxe zaměřené na ochranu vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů jsou připraveny v podobě odborné příručky, jsou na území ČR dobrovolné a šířeny k odborné veřejnosti ve formě školicí a propagační činnosti. Informace o nitrátové směrnici lze najít na internetové stránce www.agronavigator.cz/nitrat/.

**Ing. Lada Kozlovská,
Ministerstvo zemědělství ČR**